

1-Mavzu: Moliyaviy menejmentning iqtisodiy mohiyati, predmeti va funksiyalari

Reja:

1.Moliyaviy menejmentning iqtisodiy mohiyati va rivojlanish bosqichlari

2.Moliyaviy menejment fanining predmeti va vazifalari

3.Moliyaviy menejmentning maqsadi va funksiyalari

1.Moliyaviy menejmentning iqtisodiy mohiyati

1.Korxonaning moliyaviy resurslarini shakllantirish va ulardan samarali foydalanish tizimi

– Korxona o‘z faoliyatini yuritishi uchun moliyaviy resurslarni (kapital, pul oqimlari, kreditlar, investitsiyalar) shakllantiradi. Moliyaviy menejment bu resurslarni to‘g‘ri taqsimlash va optimal ishlatishni ta’minlaydi.

2.Moliyaviy oqimlarni boshqarish orqali barqarorlik va rivojlanishni ta’minlash

– Moliyaviy oqimlar (daromad va xarajatlar, aktiv va passivlar)ni oqilona boshqarish korxonaning barqaror ishlashiga va uzoq muddatli rivojlanishiga zamin yaratadi.

3.Moliyaviy menejment – moliya, buxgalteriya va menejment nazariyalarining sintezi

– Moliyaviy menejment o‘zida uch sohani birlashtiradi: moliya – kapitalni boshqaradi, buxgalteriya – hisob va nazoratni yuritadi, menejment – strategik qaror qabul qilishni ta’minlaydi.

Moliyaviy menejmentning rivojlanish bosqichlari

1930-yillar – AQShdagi Buyuk Depressiya davrida moliyaviy boshqaruv zaruriyati

– Korxonalar inqiroz sharoitida yashab qolishi uchun moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash, qarz va risklarni boshqarish zaruriyati paydo bo‘ldi. Shu davrdan moliyaviy menejment mustaqil fan sifatida shakllana boshladi.

XX asr o‘rtalari – G‘arbda investitsiya, qimmatli qog‘ozlar va risklarni boshqarish nazariyalari

– Bu davrda kapital bozorlarini rivojlantirish, investitsiyalarni rejalashtirish va qimmatli qog‘ozlar orqali moliyaviy resurslarni jalb qilish kengaydi. Risklarni boshqarish nazariyalari ishlab chiqildi va amaliyotga joriy etildi.

XX asr oxiri – XXI asr – globalizatsiya, axborot texnologiyalari, moliya bozorlarining kengayishi

– Moliyaviy menejment zamonaviy axborot texnologiyalari va global moliya bozorlarining rivojlanishi bilan yangi bosqichga ko‘tarildi. Xalqaro moliyaviy operatsiyalar, tezkor hisob-kitob va raqamli boshqaruv usullari shakllandi.

O‘zbekiston tajribasi – mustaqillikdan so‘ng bozor iqtisodiyoti asosida moliyaviy menejmentni shakllantirish

– 1991-yildan keyin O‘zbekistonda moliya tizimi bozor tamoyillari asosida qayta qurildi. Bank-moliya tizimi mustahkamlandi, korxonalarda moliyaviy boshqaruv tizimi shakllandi va investitsion faoliyatni tartibga solish mexanizmlari yaratildi.

Ilmiy olimlarning ta'riflari

1. Van Horne(*Stanford University (AQSh) professori*) va **Wachowicz**(*University of Tennessee (AQSh) professori*) **moliyaviy menejmentga** quyidagicha ta'rif beradi. Moliyaviy menejment (financial management) bir nechta asosiy maqsadlarga erishishni nazarda tutgan holda **aktivlarni shakllantirish, moliyalashtirish** va **boshqarish jarayonidir**.

– Moliyaviy menejmentni **investitsiya, moliyalashtirish va aktivlarni boshqarish bo'yicha qarorlarini qabul qilish jarayoni** sifatida izohlaydi. Bu yondashuvda asosiy e'tibor korxona qiymatini oshirishga qaratilgan.

2. Stephen Ross(*Massachusetts Institute of Technology (MIT, AQSh) professori, moliyaviy iqtisodiyotning eng mashhur namoyandalaridan biri.*) fikricha, moliyaviy menejerlar **kompaniyaning uchta asosiy yo'nalishi** bo'yicha mas'uliyatni o'z zimmlariga olishi lozim. **Birinchisi**, kapital qo'yimlarni **moliyalashtirish** (byudjetni ishlab chiqish), ya'ni kompaniyaning **uzoq muddatli kapital qo'yimlarini rejalashtirish** va boshqarish. **Ikkinchisi**, kompaniya **kapitalini tarkibiy tuzilishi**, ya'ni kompaniyaning uzoq muddatli kapital qo'yimlarini **moliyalashtirish** uchun zaruriy ta'minot **manbalarini aniqlash** va boshqarish. **Uchinchisi** aylanma kapital, ya'ni kompaniyaning faoliyati muntazamligini va ishlab chiqarish jarayonini uzluksizligini ta'minlash maqsadida qisqa muddatli aktivlar va majburiyatlarni boshqarish.

Rus iqtisodchi olimi **G.B.Polyak** boshchiligidagi olimlar guruhining ta'kidlashlaricha, moliyaviy menejment tushunchasi xo'jalik mexanizmining faol tarkibiy qismi sifatida korxonalar moliyasini boshqarish mexanizmi yoki moliyaviy mexanizm tushunchalari bilan bog'liq. Moliyaviy menejment - korxonalarda moliyaviy resurslarni shakllantirish va ulardan oqilona foydalanish, aylanma mablag'larni boshqarish jarayonidir. Moliyaviy menejment korxonalarda moliyaviy resurslar va aylanma mablag'larni boshqarish jarayonida foydalaniladigan usullar, qo'llanmalar va dastaklarni umumlashtirgan tizimidir.

O‘z navbatida moliyaviy menejment tushunchasiga mamlakatimiz iqtisodchi olimlari tomonidan ham ta’riflar berilgan.

Jumladan, professor **O.K.Ilminovning** fikricha, «moliyaviy menejment – bu korxonaning pul mablag‘lari aylanishini tashkil etishda va moliyaviy mablag‘larni tarkib toptirish, taqsimlash, ishlatish jarayonida boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish va joriy etishning tamoyil va usullari tizimidir».

B.Toshmurodova, S.Elmirzayev va **N.Tursunova** tomonidan chop etilgan «Moliyaviy menejment» nomli darslikda mazkur tushunchaga quyidagicha ta’rif berilgan. «Moliyaviy menejment – bu korxonaning strategik va joriy maqsadlarini amalga oshirishga yo‘naltirilgan moliyaviy resurslarni va moliyaviy faoliyatini boshqarishdir».

Yuqorida olimlarning bergan ta'riflaridan kelib chiqqan holda, moliyaviy menejment tushunchasiga quyidagicha ta'rif berish mumkin: **moliyaviy menejment** – *korxonaning joriy va strategik maqsadlarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq qilish, istiqboldagi moliyaviy holatni prognoz qilish, moliyaviy risklarni boshqarish va baholash, rejalashtirish kabi funksiyalarni amalga oshirish, moliyaviy resurslarni samarali shakllantirish va ulardan oqilona foydalanish jarayonlarini boshqarish.*

2.Moliyaviy menejment fanining predmeti va vazifalari

•**Predmeti:** korxona moliyaviy faoliyatini, resurslarni shakllantirish, taqsimlash va ulardan foydalanish jarayonini boshqarish.

•**Asosiy vazifalari:**

- Moliyaviy resurslarni jalb qilish va samarali taqsimlash;
- Investitsiya qarorlarini qabul qilish;
- Kapital tuzilishini optimallashtirish;
- Moliyaviy risklarni boshqarish;
- Korxona qiymati va aksiyadorlar daromadini oshirish.

AQSH va Yevropa mamlakatlarida **moliyaviy menejmentning predmeti** deyilganda, kompaniyalarning fond bozori bilan bog‘liq moliyaviy munosabatlarini tashkil etish va ularni optimallashtirish masalalari o‘rganiladi deyilsa, Markaziy Osiyo mintaqasi mamlakatlarida **moliyaviy menejmentning predmeti** deyilganda, korxonalarda moliyaviy menejment mexanizmini tashkil etishning iqtisodiy asoslarini, korxona egalari (ta’sischilari) bilan munosabatlarni, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish asosida foydani maksimallashtirish jarayonida yuzaga keladigan moliyaviy munosabatlarni o‘rganishdan iborat, deb ta’kidlanmoqda.

Bugungi kunda xalqaro zamonaviy korporativ boshqaruv uslubiyotini takomillashuv jarayonlarini e’tiborga olgan holda, **moliyaviy menejment predmeti** deyilganda – korxonaning moliyaviy barqarorligini ta’minlash orqali barcha manfaatdor tomonlarning talablarini qondirish jarayonini hamda bunga erishishda moliyaviy va investitsion qarorlar qabul qilishda matematik-statistik usul va uslublardan foydalanish tartib-qoidalarini o‘rganishdan iborat.

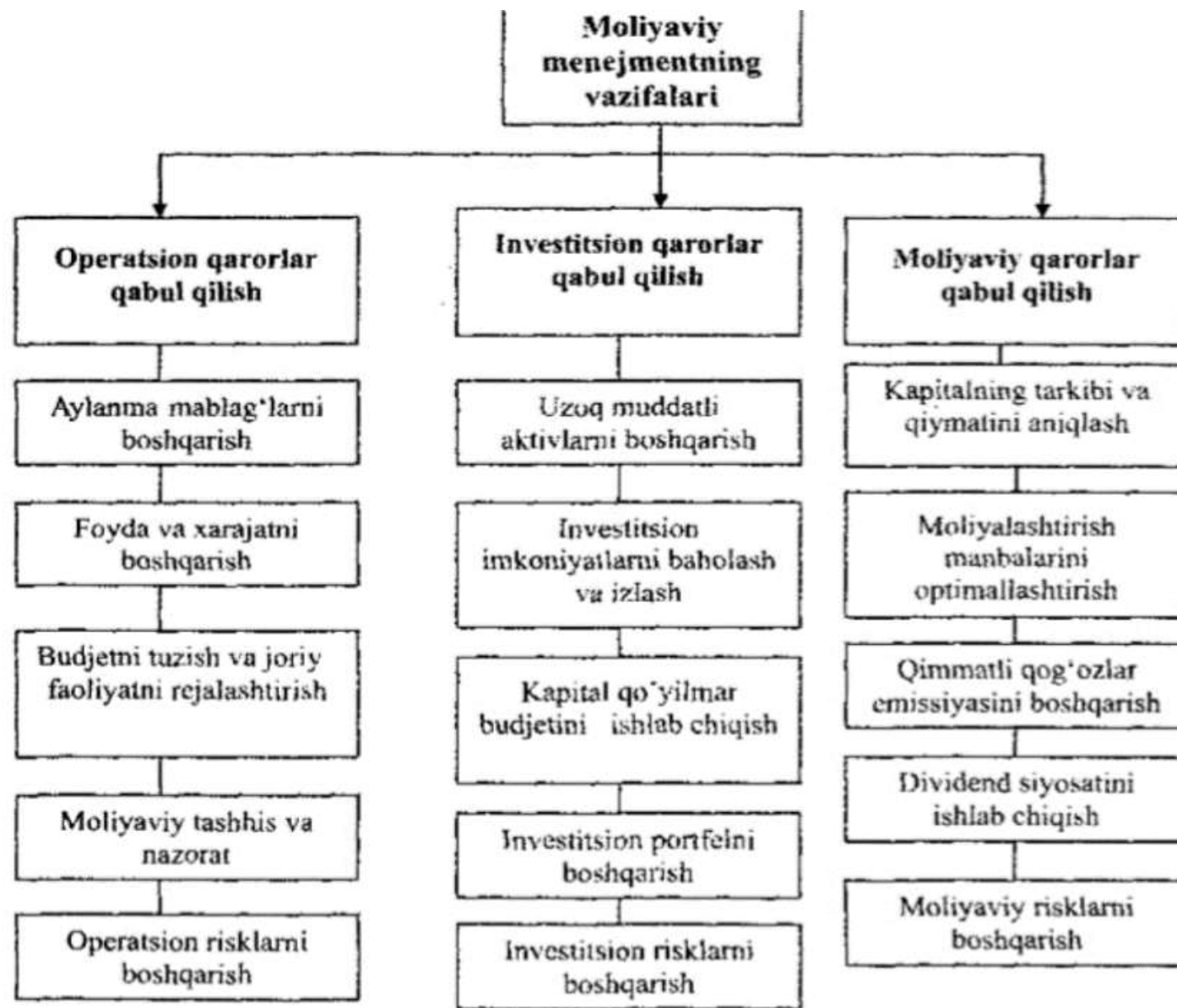
Moliyaviy menejment tizimini tashkil qilish **boshqaruv tizimi** sifatida ikkita tizimostiga bo‘linadi, ya’ni **boshqariluvchi yoki boshqaruv obyekti** va **boshqaruvchi yoki boshqaruv subyektiga** bo‘linadi.

Moliyaviy menejmentda boshqaruv obyekti bu xo‘jalik yuritish subyektlarining moliyaviy resurslari, ularni shakllanish manbalari va foydalanish yo‘nalishlari, mablag‘lar aylanishini amalga oshirish, qiymat shakllanishi, faoliyat yuritish jarayonlarida xo‘jalik yuritish subyektlari va ularning tuzilmalari o‘rtasidagi moliyaviy munosabatlarning shakllanishidir.

Boshqaruv subyektlari bu foydadan samarali foydalanish va shakllantirish mexanizmlari orqali korxonaning raqobat afzalligini oshirishga qaratilgan moliyaviy menejment maqsadlarini ishlab chiqish va amalga oshiruvchi maxsus mutaxassislar guruhidir (**moliya bo‘yicha direktor – boshqaruv apparati, moliyaviy menejer – boshqaruvchi**).

3. Moliyaviy menejmentning maqsadi va funksiyalari

- **Maqsadi:** korxona moliyaviy barqarorligini ta'minlash va mulkdorlarning boyligini maksimallashtirish.
- **Asosiy funksiyalari:**
 - **Rejalashtirish** – moliyaviy maqsad va strategiyalarni ishlab chiqish.
 - **Tashkil etish** – moliyaviy resurslarni jalb qilish va taqsimlash.
 - **Nazorat qilish** – moliyaviy oqimlar va natijalarni kuzatish.
 - **Tartibga solish** – moliyaviy risklar va noaniqliklarni boshqarish.
 - **Tahlil qilish** – qarorlar qabul qilish uchun moliyaviy holatni baholash.

Moliyaviy menejmentning vazifalari

Moliyaviy menejment funksiyasi sifatida **tashkil etish**ning asosiy maqsadi – **boshqaruvchi** va **boshqariluvchi tizimlarning** o‘zaro aloqa va munosabatlarini shakllantirishdir. **Mutanosiblik, uzluksizlik, parallelilik, barqarorlik, egiluvchanlik**, shuningdek, bir turdagi mehnat predmetlarini bir joyda jamlash hamda korxonalar faoliyatiga ta’sir qiluvchi **omillar** va **tashqi muhitning** o‘zgarishiga mos holda, ularda **boshqaruvning tashkiliy tuzilmasini** ushbu o‘zgarishlarga mutanosib holda o‘zgartirish va takomillashtirib borish kabilar **tashkil etish**ning asosiy shartlari bo‘lib hisoblanadi.

Moliyaviy rejalashtirish va prognoz qilish

Moliyaviy menejmentning asosiy funksiyalaridan biri hisoblanadi. Moliyaviy rejalashtirish funksiyasi mavjud moliyaviy resurlar hamda ularning chegaralanganligini inobatga olgan holda korxonaning maqsadlariga erishish yo‘llarini belgilashdan iborat. Ishlab chiqarishni bozordagi holatga mos kelishini o‘rganish, barcha turdagi resurslar va kapitaldan samarali foydalanishni eng maqbul yo‘llarini tanlash, qo‘shimcha moliyaviy mablag‘lar jalb qilish yo‘llarini izlab topish va shu kabilar moliyaviy rejalashtirish funksiyasiga misol bo‘la oladi. Moliyaviy rejalashtirish funksiyasining muhim jihatida shundaki, bunda korxonalar xo‘jalik faoliyatining asosiy ko‘rsatkichlari bozordagi holatdan kelib chiqqan holda, mazkur tovar va xizmatga bo‘lgan talab va taklifning qay holatda ekanligi, raqobatning darajasi va shu kabi omillarga bog‘liq holda belgilanadi. Moliyaviy rejalashtirish bevosita moliyaviy tahlil funksiyasi bilan bog‘liq bo‘lib, asosan uning pirovard natijalariga qarab aniqlanadi. Korxonalar faoliyatini prognoz qilish funksiyasi bozor munosabatlari sharoitida yanada dolzarblik kasb etadi.

Moliyaviy nazorat funksiyasining mohiyati

Moliyaviy nazorat funksiyasining mohiyati quyidagicha ifodalash mumkin: korxonada belgilangan reja ko'rsatkichlarini haqiqatda qay darajada amalga oshirilayotganligi yoki bajarilmayotgan bo'lsa bunday holatlarni o'z vaqtida aniqlash, bunday holatlarni paydo bo'lish sabablarini batafsil o'rganish asosida mavjud kamchiliklarni bartaraf etishda tezkorlik bilan zaruriy choralar ko'rishdan iborat. Moliyaviy menejmentning ushbu funksiyasini amalga oshirilishi Korxonada ichki nazorat tashkil qilish tizimi, nazorat qilinadigan ko'rsatkichlarning ko'lamini aniqlash bilan bog'liqdir.

Moliyaviy menejmentning keyingi guruh funksiyalari uning alohida boshqaruv faoliyati xususiyatlarini tasniflaydi. Uning tarkibi quyidagilardan iborat:

aktivlarni boshqarish;

kapitalni boshqarish va qiymatini aniqlash;

investitsiyalarni boshqarish va samaradorligini baholash;

pul oqimlarini boshqarish;

moliyaviy risklarni boshqarish va baholash;

inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruvni tashkil etish.

Xalqaro va milliy yondashuvlar

1.AQSh va Yevropa

– Moliyaviy menejment asosan qimmatli qog‘ozlar bozori, aksiyalar kursi va dividend siyosatiga yo‘naltirilgan. Investorlar manfaatini himoya qilish va korporativ boshqaruvni kuchaytirish asosiy vazifa hisoblanadi.

2.MDH mamlakatlari

– Ko‘proq ichki boshqaruv, davlat ulushi va moliyaviy barqarorlikka e’tibor qaratilgan. Korxonalarda moliyaviy nazorat va davlatning iqtisodiyotdagi ishtiroki kuchli bo‘lib qolmoqda.

3.O‘zbekiston

– Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxona moliyasini samarali boshqarish, risklarni kamaytirish, investorlar ishonchini oshirish va xalqaro standartlarga moslashish asosiy yo‘nalishlardandir.

**E'TIBORINGIZ
UCHUN RAHMAT!**